

SOBRE LA NECESSITAT DE TALLERS D'ORIENTACIÓ PER A PREUNIVERSITARIS

Daniel García-Escudero
Universitat Politècnica de
Catalunya
dge1979@coac.net

Berta Bardí i Milà
Universitat Politècnica de
Catalunya
bertabardi@coac.net

Carles Marcos Padrós
Universitat Politècnica de
Catalunya
cmarcos@coac.net

Resum

Aquesta comunicació pretén abordar la necessitat d'implantar cursos d'orientació adreçats a estudiants preuniversitaris, des de la pròpia universitat mitjançant tallers i seminaris pràctics.

L'estiu del 2012 es va portar a terme a l'ETSAV (UPC) una iniciativa pedagògica amb aquest objectiu, el "Curs d'arquitectura per a futurs arquitectes". Aquest curs va néixer amb la voluntat de convertir-se en una eina per ajudar a decidir als alumnes de secundària sobre el seu futur universitari. Durant cinc dies, es mostra en què consisteix estudiar arquitectura mitjançant un conjunt d'exercicis pràctics que recullen a grans trets els eixos temàtics fonamentals de la carrera. Així els alumnes poden acabar de decidir amb més informació si volen o no estudiar aquesta carrera.

Text de la comunicació

Si jo hagués d'ensenyar arquitectura?

Dirigiria el meu ensenyament i el prossequiria incansablement, sobre un pla més objectiu. M'esforçaria a inculcar als meus alumnes el sentit agut del control, del lliure albir, del "com" i el "per què" (...) Al jove estudiant, li pregunto: Com fas una porta? De quines dimensions? On les fas? Com és una finestra? Però, a propòsit, per a què serveix una finestra? Saps, en realitat, per què es fan finestres? Si ho saps, digues-m'ho. Si ho saps, explica'm per què es fan finestres corbades, quadrades, rectangulars, etc. Vull raons per tot això. I afegiria: atén bé, tenim necessitat de finestres avui?

En quin lloc de l'habitació obriries una porta? Per què allà, millor que en un altre lloc? Ah!, sembla que tens diverses solucions? Tens raó, hi ha diverses solucions i cadascuna d'elles d'una sensació arquitectònica diferent. Ah!, t'adones, doncs, que aquestes diverses solucions són el fonament mateix de l'arquitectura?

Le Corbusier, Précisions, 1930

Durant la setmana del 9 al 13 del passat mes de juliol del 2012 va tenir lloc la primera edició del "Curs d'arquitectura per a futurs arquitectes", a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès (ETSAV) de la Universitat Politècnica de Catalunya, per iniciativa de tres professors del Departament de Projectes Arquitectònics (Carles Marcos, Daniel García-Escudero i Berta Bardí). La proposta sorgeix en un moment de necessària reflexió sobre el paper de l'arquitecte i de l'arquitectura en la societat actual. Un paper que ha de superar la banalització de la professió que ha suposat l'auge dels arquitectes estrella i les caduques obres d'autor dels últims anys.

El curs està adreçat a possibles estudiants d'arquitectura i té com a objectiu principal ajudar-los a decidir sobre el seu futur universitari. La decisió de quina carrera triar determinarà, en gran part, la seva vida acadèmica i professional. És per això que es proposa donar suport a la decisió mitjançant una breu experiència prèvia a la pròpia universitat. En concret, es pretenen donar les bases necessàries a l'estudiant de 4t ESO, Batxillerat o Cicle Formatiu que ha d'escollir una carrera prou per què pugui respondre de forma clara a la pregunta: *vols estudiar arquitectura?*

Així doncs, el curs respon, per una banda, a la necessitat -ara més que mai- d'apropar l'arquitectura a la societat. Per l'altra, reflexa la voluntat de *mostrar, reflexionar i experimentar* l'arquitectura de la manera més senzilla possible. També és objectiu del curs anticipar, afavorir que el futur estudiant es familiaritzi amb l'entorn universitari, experimenti la manera de treballar d'un estudiant d'arquitectura i conegui de primera mà l'experiència d'altres alumnes que estudien o han cursat els estudis recentment. En definitiva, es volen proporcionar arguments objectius perquè la tria de cada participant s'ajusti als seus interessos, a les seves capacitats i condicions personals.

En aquesta línia, el curs s'emmarca dintre d'una tradició docent a l'ETSAV engegada el 1994 pel "Curs d'introducció a la carrera d'arquitectura". Llavors, només dos anys després de la inauguració del Campus de Sant Cugat, els professors Isabel Crespo, Magda Mària, Iñaki Alday i Pere Fuertes, coordinats per en Xavier Monteys, inicien la impartició d'una assignatura no troncal adreçada a aquells estudiants que comencen els estudis d'arquitectura al febrer i que tenen en el primer quadrimestre (setembre-gener) una oportunitat per començar a desenvolupar les habilitats que seran necessàries durant la carrera. Aquesta assignatura, que encara s'imparteix en l'actualitat com a assignatura optativa, va ser pionera a l'estat espanyol i va iniciar una clara voluntat de l'ETSAV per facilitar l'ingrés dels nous estudiants.

Tanmateix, el curs que aquí es presenta se situa en un estadi previ a l'inici de la carrera, concretament, en el moment que l'estudiant de batxillerat es planteja la cabdal decisió de quina carrera escollir. En aquest sentit, forma part i s'emparenta d'alguna manera amb les activitats d'orientació de la UPC. Una d'elles és el Campus Científic d'Estiu, que té la finalitat de potenciar l'interès d'estudiants de 4^t d'ESO i 1^r de Batxillerat per la ciència, la tecnologia i la innovació. Els programes es desenvolupen cada estiu en quatre torns de set dies cadascú. Es tracta d'un programa organitzat per la Fundación Española para la Ciencia y la Tecnología (FECYT), el Ministeri d'Educació, Cultura i Esports i el Ministeri d'Economia i Competitivitat amb el suport de l'Obra Social "la Caixa".

També dintre de la UPC, el Campus de Vilanova i la Geltrú porta a terme tot un conjunt d'iniciatives amb l'objectiu d'apropar la Universitat a l'estudiantat de Secundària, Batxillerat i Cicles Formatius. Des del Campus s'han dissenyat diferents activitats, individuals o en grup. Les dues més ressenyables són els "Tastets d'enginyeria" i l'assessorament en Treballs de Recerca. El primer consisteix en obrir els laboratoris per desenvolupar-hi tallers, realitzar-hi una classe teòrica o fer-hi exercicis pràctics per endinsar-se en el món de l'enginyeria. La segona activitat ajudar a plantejar el Treball de Recerca i el seu desenvolupament, així com també es tutoritza la cerca d'informació a les biblioteques.

El "Curs d'arquitectura per a futurs arquitectes" vol anar més enllà i per tant pretén convertir en estudiants de grau a un grup d'alumnes de batxillerat amb la finalitat que durant una setmana experimentin la universitat, i especialment la carrera d'arquitectura. Per aquest motiu, el curs es porta a terme a les aules de taller de l'ETSAV, de la mateixa manera que ho fan els estudiants d'arquitectura, així poden treballar en equip i alhora disposar de l'espai individual suficient. Totes les activitats són pràctiques i en grup, i van precedides per una petita classe instrumental que emmarca els objectius de cada dia. Durant els exercicis, es treballa incentivant el diàleg, la presa de decisions en equip i l'argumentació ordenada d'idees. Un tret distintiu dels estudis d'arquitectura és l'exercici del debat i l'exposició pública com a vehicles per a evolucionar en la formació personal i la reflexió col·lectiva.

Conseqüentment, es tracta de descobrir al futur estudiant universitari el món de l'arquitectura a través d'una sèrie d'exercicis pràctics, que li permetin adquirir coneixements i destreses bàsiques. Aspectes com la mida i la proporció d'objectes i elements, la utilitat i el confort dels espais, el nexa entre ordre estructural i composició, l'adequada relació entre interior i exterior, el vincle entre sistema constructiu i expressió plàstica, i la relació entre l'arquitectura i la ciutat. En definitiva, es tracta de donar un *bagatge arquitectònic* inicial que pot ser útil a aquells que finalment acabin triant aquesta carrera.

De manera específica, el curs s'organitza en cinc temes de treball independents, un per cada dia lectiu. El temes afronten aspectes diversos i essencials dels estudis d'arquitectura: "entendre un plànol", "il·luminar un espai", "organitzar una casa", "pensar la ciutat" i "construir una estructura". Aquests temes s'enuncien a través de verbs, d'accions concretes que es poden portar a terme a l'aula. S'evita així una aproximació purament conceptual o teòrica, més pròpia del cursos de grau. En l'acció reflexiva recau, en gran mesura, la capacitat d'aprendre, com ja va indicar Joseph Albers: "En lloc de preparar només l'intel·lecte i la memòria, hem de considerar també el desenvolupant de la voluntat, demostrada en la iniciativa i l'acció, ja que és la nostra tasca principal".

Per altra banda, cadascun dels temes es pot abordar des de les disciplines clàssiques que conformen l'arquitectura. Aquestes disciplines s'organitzen en diferents departaments: "Projectes Arquitectònics", "Urbanisme i Ordenació del Territori", "Construccions Arquitectòniques", "Estructures a l'Arquitectura", "Composició Arquitectònica" i "Expressió Gràfica Arquitectònica". És així com es pretén donar una imatge transversal i heterogènia d'una activitat, la de l'arquitecte, que intervé en la realitat des de la seva complexitat i les seves diferents escales, que van des del projecte a l'urbanisme, de la tecnologia a la teoria, i del paisatgisme al disseny.

Cada tema es treballa durant una jornada de cinc hores que es divideix en tres parts. Una primera part de reflexió teòrica, en la que es presenta el tema a través de diversos exemples i obres d'arquitectura de tots els temps, fent bona aquella dita d'en Gaudí: "La ciència s'exemplifica amb principis i l'art amb exemples". Després d'una primera i breu introducció, en la que s'explica l'exercici, es dona pas a la part pràctica, que es desenvolupa per equips i amb el suport dels professors. Tots els exercicis estan pensats per obtenir resultats tangibles, en forma de dibuixos o maquetes, que permetin que al final de cada sessió de treball es pugui fer una darrera part de reflexió conjunta. Així, l'alumne és capaç de veure reflectit l'esforç desenvolupat en un material físic i pot treure conclusions del procés de treball i dels resultats.

La complexitat i durada de cada exercici s'adapta al format reduït del curs i als coneixements de l'alumnat, però sense oblidar en cap moment que volem parlar d'arquitectura. D'aquesta manera, es pretenen desenvolupar especialment algunes de les capacitats que ha de tenir un arquitecte: imaginació espacial i visual, destresa manual, pensament analític i raonament crític, coordinació i organització d'equips, planificació del treball, i un interès equilibrat entre la cultura artística i la científica.

La prova pilot que aquí es presenta va comptar amb la participació de 13 estudiants, que van accedir al curs prèvia matrícula oberta a l'ETSAV durant el mes de maig del 2012. Dels 13 estudiants, 6 van iniciar els estudis d'arquitectura després de l'estiu, uns altres 6 estan cursant 2ⁿ de Batxillerat i un darrer 1^r. Aquest any, després de l'experiència inicial, es preveu pujar significativament el nombre d'estudiants, limitant-lo, això sí, a un màxim de 30. La configuració de classe-taller i el seguiment proper dels tres professors que impartim la docència no aconsella excedir aquest nombre, que perjudicaria el desenvolupament de les activitats i els seus resultats.

Per últim, cal indicar que una vegada finalitzat el primer curs, es va realitzar una enquesta entre els estudiants, perquè fessin una valoració i proposessin possibles millores per edicions posteriors. Per complementar aquella enquesta inicial, a l'actualitat també s'està preparant una enquesta per avaluar la trajectòria vital i acadèmica un any després del curs. Amb els resultats de les enquestes, que s'aniran elaborant cada any, es pretén construir una base de dades que permeti millorar la iniciativa docent per implementar-la en els aspectes que es detectin poc adequats o d'escàs interès per l'alumnat.

Conclusions

L'augment de les matrícules i les taxes universitàries han convertit l'elecció dels estudis de grau en un tema no únicament vocacional sinó també econòmic. És per aquest motiu que sembla raonable oferir un curs com el que aquí es presenta, on el futur alumne universitari té l'oportunitat de conèixer l'entorn físic i treballar els continguts amb què es trobarà en el cas que decideixi estudiar Arquitectura. S'aconsegueix, d'aquesta manera, que l'alumne tingui un coneixement mínim previ de la carrera en el moment d'escollir la millor opció per al seu futur.

El "Curs d'arquitectura per a futurs arquitectes" ha nascut amb la voluntat de tenir continuïtat en el temps, de manera que acabi consolidant-se com un tret distintiu de l'Escola d'Arquitectura del Vallès. D'aquesta manera, la Universitat en general, i l'Escola en particular, passen a tenir un paper actiu en la difícil tasca d'escollir carrera i començar els estudis de grau. Així, es contribueix a que el futur estudiant tingui una idea clara del que es trobarà en un futur pròxim a la universitat, i pugui començar a motivar-se i apassionar-se envers l'arquitectura. En definitiva, es pretén intentar respondre a aquella famosa pregunta de Le Corbusier enunciada en el *Missatge als estudiants d'arquitectura*: "Si jo hagués d'ensenyar-vos arquitectura?...".

Bibliografia

Le Corbusier. (2001). *Mensaje a los estudiantes de arquitectura* (1a ed. 1943). Buenos Aires: Infinito.

Frederick, Matthew. (2011). *101 cosas que aprendí en la escuela de arquitectura* (1a ed. 2007). Madrid: Abada.

Marcos, Carles; Bardí, Berta; García-Escudero, Daniel. (2012). *Curs d'arquitectura per a futurs arquitectes*. Recuperat el 15 d'abril de 2013, a <http://cursfutursarquitectes.tumblr.com/>

Marcos, Carles; Bardí, Berta; García-Escudero, Daniel. (2012). *I Curs d'arquitectura per a futurs arquitectes: programa i memòria de resultats*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya. http://issuu.com/dqe1979/docs/curs_d_arquitectura_per_a_futurs_arquitectes

Muñoz Cosme, Alfonso. (2011). *Iniciación a la arquitectura: la carrera y el ejercicio de la profesión* (1a ed. 1995). Barcelona: Reverté.

Rasmussen, Steen Eiler. (2004). *La Experiencia de la arquitectura: sobre la percepción de nuestro entorno* (1a ed. 1959). Barcelona: Reverté.

Solà-Morales, Ignasi de [et al]. (2000). *Introducció a l'arquitectura: conceptes fonamentals*. Barcelona: Edicions de la Universitat Politècnica de Catalunya.

Zevi, Bruno. (1998). *Saber ver la arquitectura: ensayo sobre la interpretación espacial de la arquitectura* (1a ed. 1948). Barcelona: Ediciones Apóstrofe.

Qüestions i/o consideracions per al debat

En moltes ocasions l'única relació de la universitat amb la societat es planteja a través de convenis amb empreses i projectes d'investigació. És així com des dels últims estadis de la carrera, la universitat pot vincular-se amb la societat i la seva realitat laboral. Tanmateix, el que es planteja des de l'experiència del "Curs d'arquitectura per a futurs arquitectes" és la necessitat d'instaurar una relació universitat-societat basada en l'orientació del futurs estudiants. La universitat podria i hauria de facilitar la inserció de l'alumnat participant activament en la seva orientació. No es tracta només d'una activitat passiva des de jornades de portes obertes i xerrades de difusió, sinó d'estructurar una xarxa de seminaris i tallers que realment proporcionin una experiència prèvia dels diferents estudis.